

РОЗВІДКИ

Ігор Ситий

●

ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ АРХІТЕКТОР

У журналі “Київська старовина” № 4 за 1993 р. опублікована цікава стаття О. Прицака “Доба військових канцеляристів”, де він торкається питання “Глухівського періоду” української історії. Серед багатьох діячів цього часу автор називає прізвище українського архітектора Максима Мосціпанова, як одного з тих, чийми зусиллями у Глухові сформувалася перша українська школа архітектури (1). Відомо, що він народився десь на початку 1740-х рр. Освіту дістав, можливо, у Чернігівському колегіумі. Службу почав у канцелярії Малоросійського скарбу військовим канцеляристом, де служив до 1763 р. У цьому році він з дозволу гетьмана К. Розумовського став вчитись на архітектора і 6.08.1763 р. став помічником, а 1765 р. - самостійним архітектором (2). Учителем М. Мосціпанова був відомий архітектор Андрій Квасов, учень Растреллі. Здібності Максима спонукали президента Малоросійської колегії графа Петра Рум'янцева відрядити його до Василя Баженова у Росію для продовження навчання. Але займався архітектурною наукою колишній військовий канцелярист недовго (остання згадка - вересень 1767 р.). Подальше життя Мосціпанова пов'язане із військовою та цивільною службою (поручник, флігель-ад'ютант графа Рум'янцева, секунд-майор, Коропський городничий). О. Оглоблин висловив думку, що ця перерва, по-перше, була викликана тяжкими матеріальними умовами, а, по-друге, що все ж Мосціпанов повернувся до архітектури, бо це зумовлювалось широким будівництвом в Україні у другій пол. XVIII ст., і сил тільки російських архітекторів не вистачало. Не слід також забувати, що Мосціпанов навчався архітектурі під наглядом Рум'янцева, тому він обов'язково залучався до виконання широких будівельних робіт, започаткованих графом. Ймовірно, що він був автором палацу в с. Вишеньках (3), під його керівництвом біля качанівського палацу розбили великий парк (4), у 1790-х рр. він працював над добудовою Троїцької церкви й дзвіниці в м. Глухові (5), можливо, брав участь у будівництві Новгород-Сіверської тріумфальної брами (6). Помер М. Мосціпанов наприкінці XVIII - початку XIX ст. Як бачимо, життя та діяльність одного з перших українських архітекторів представлені досить фрагментарно. У світлі цього неабиякий інтерес викликає атестат, який був виданий Мосціпанову у Глухові 20.01.1766 р. з приводу його переїзду до Петербурга для продовження навчання архітектурної справи канцелярією малоросійського скарбу. Документ цей

зберігався у колекції В. В. Тарновського, а зараз - у фондах Чернігівського історичного музею ім. В. В. Тарновського (інв. № Ал 878). Атестат цінний тим, що висвітлює роки праці М. Мосціпанова у канцелярії та початок його архітектурної кар'єри. З'ясовується, що він служив у канцелярії з 1.12.1760 (О. Оглоблин називає 1759 р.) по 6.08.1763 р., брав участь в описі рангових маєтностей Чернігівського полку при полковнику Милорадовичу (1762 р. - І. С.), за бажанням Максима К. Розумовський дозволяє йому навчання архітектури з 6.08.1763 по 20.01.1766 р., а у лютому 1766 р. граф Петро Рум'янцев забирає його з собою до Петербурга, щоб він зміг закінчити свою архітектурну освіту. Документ засвідчений печаткою канцелярії. Вона кругла, діаметр 42 мм, паперово-воскова, по колу напис - "ПЕЧАТЬ КАНЦЕЛЯРИИ МАЛО-РОССИЙСКОГО СКАРБУ", у центрі зображення козака у жупані, на його голові невеликий головний убір з трьома пір'їнами, на поясі порохівниця, шабля, на плечі кремнева рушниця. Серед посадових осіб, що підписали документ, прізвище Якова Тарновського, одного із предків Василя Васильовича Тарновського (7), в колекції якого, як ми писали вище, опинився цей атестат, та і качанівський палац з парком, який розбив М. Мосціпанов, став родовим маєтком Тарновських. Як дивовижно переплітаються людські долі! Враховуючи все вищезгадане, ми підготували до друку атестат Мосціпанова, зберігши всі особливості письма того часу; титли розкриваються у квадратних дужках, літери, що вийшли з ужитку, замінені на сучасні. Оригінал на двох аркушах. Текст на одному з них написаний коричневим чорнилом, є наклейки з інв. № збірки Тарновського та музею українських старожитностей. Філігрань - герб м. Ярославля з буквами "ЯМАЗ".

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Пріцак О. Доба канцеляристів. // Київська старовина. - 1993 - № 4. - С. 62.
2. Оглоблин О. Український родослівник. Люди старої України. Максим Мосціпанов. //Українська культура. - 1991. - № 10. С. 30-31.
3. Словник художників України. - К, 1973. - С. 155.
4. Історія українського мистецтва. - т. IV. - Кн. перша. - К., 1969. - С. 43.
5. Словник... - С. 155.
6. Оглоблин О. Вказ. праця. - С. 31.
7. Родословная рода Тарновских. 1883, рукопис. - Чернігівський історичний музей ім. В. В. Тарновського, інв. № 17-16/3 Ал _____ 504

АТТЕСТАТ

Определеній в обучение архитектурской науки войсковой канцелярист Максим Мосцепанов поданным сего генваря 20 д[ня] в канцелярию скарбу войскового доношением представил с прошлого де 760 году служил он в канцелярии скарбу войскового, в званні войскових канцелярист исправляя поручаемые ему дела верно радительно и безпорочно по 763 год и от онойже канцелярии скарбу войскового за силу ордера бившей Генеральной войсковой канцелярии послан был по инструкции в полк Черниговскій для опису и препорученія г[ос]п[о]д[и]ну полковнику Черниговскому Милорадовичу рангових маєтностей и оную коммисію ісправил добропорядочно а в 763 де годе от его сіятельства г[ос]п[о]д[и]на генерал фельдмаршала сенатора и кавалера графа Кирилла Григоріевича Разумовского (по битности его гетманом) определен по желанію его в обучение архитектурной науки в которой до сего и находился а нинде от его сіятельства генерал аншефа малороссійского генерал губернатора коллегіи малороссійской президента украинского и малороссійского корпусов главнома командира и кавалера графа Петра Александровича г[ос]п[о]д[и]на Румянцева повелено ему Мосцепанову ехат для докончанія архитектурской науки з его сіятельством в Санкт Петербург и просил он Мосцепанов о дачи ему за битности его в канцелярии скарбу войскового при делах в верной и

безпорочной службе аттестата а понеже и по справки в канцелярии скарбу вайскового явилось что оной войсковой канцелярист Максим Мосцепанов з прошлого 760 году декабря с 1 д[ня] 763 году августа по 6 числа до определенія его по желанію его в науку архитектурскую при делах канцелярии скарбу войскового находился в верной и безпорочной службе добропорядочно и ни в каких штрафах либо в чем истязаніях не был для того ему Мосципанову и сей аттестат от канцелярии скарбу войскового при печати оной канцелярии дан в Глухове генваря 20 д[ня] 1766 года.

М. П.

енеральный бунчучный Якой Тарновский старший
войсковой канцелярист Александр Давидович
войсковый канцелярист Анисим Никифоров

